

Tracy Letts
Kolovoz u okrugu Osage
Gradsko dramsko kazalište Gavella
Redateljica: Sladana Kilibarda
Premijera: 27. veljače 2015.

Lucija Ljubić

Prostor za glumu omeđen zavjesama

Kolovoz u okrugu Osage Tracyja Lettsa jedan je od onih dramskih tekstova koji vane za uprizorenjem u dramskom kazalištu jer je po svojoj dramaturškoj impostaciji zahtjevan, nudi obilje psihološki složenih likova, zahtijeva izvrsne glumce i traži profiliranu publiku koja neće očekivati jednoipolnatnu dokolicu, nego će strpljivo pratiti tijek predstave i nestrpljivo očekivati rasplet prikazanih dramskih situacija, a pritom će htjeti gledati glumce i moći će se uživjeti u radnju. Ukratko, *Kolovoz* je predstava koju valja pogledati radi izvrsnih glumaca i kompleksnog dramskog teksta koji se temelji na premještanju dramaturških silnica s ovog na onaj odnos među likovima, nudeći glumcima obilje prostora za iskazivanje vlastitog umijeća, ne braneći im ni pokoji humorni ni groteskni a ni tragičan trenutak.

Tracy Letts rođen je 1965. godine u Oklahomi i usporedno se bavi i glumačkim i dramatičarskim poslom. Glumačku je karijeru započeo vjerojatno pod utjecajem svog oca koji se glumom bavio u lokalnom kazalištu. Kao glumac Letts nastupa u kazalištu pa je u Albeejevoj drami *Tko se boji Virginije Woolf?* (Steppenwolf Theatre Company) 2010. dobio nagradu Tony za ulogu Georgea, a za glumački životopis važne su i njegove manje uloge u televizijskim serijama (*Seinfeld*, *Sutkinja Amy*, *Domovina*). Međutim, usporedno s glumačkim poslom, Letts je pisao i dramske tekstove, od kojih je *Kolovoz u okrugu Osage* osvojio Pulitzerovu nagradu i pet nagrada Tony. Drama je izvedena u Steppenwolf Theatre Companyju i na Broadwayu 2007. godine, s gotovo jednakom podjelom, u kojoj je i dramatičarev otac igrao Beverlyja Westona. *Kolovozu* su prethodile i neke druge Lettsove drame kao što su crnohumorni *Ubojiti Joe* (1991.), *Kukac* (1996.), *Čovjek iz Nebraskes* (2003.), a poslije još i *Superiorne krafne* (2008.). Da je riječ o propulzivnom dramatičaru koji svojim radom uspijeva zaintrigirati i kazalište i film, govore i tri filmska scenarija

Bojana Gregorić Vejzović, Anja Šovagović Despot

Foto: Jasenko Rasol

koje je napisao prema svojim dramskim tekstovima (*Kukac*, *Ubojiti Joe* i *Kolovoz u okrugu Osage*). Potonji je komad razmjerno nedavno doživio svoju filmsku adaptaciju u filmu Johna Wellsa iz 2013. godine s Meryl Streep i Julijom Roberts u glavnim ulogama. Iznimne glumačke izvedbe dviju glumica svakako su bile izazov i za Gavellin ansambl, pa se premijera iščekivala s nestrpljenjem, a nije manjkalo ni usporedbi s filmom, iako za ovu prigodu one nisu u središtu interesa. Dovoljno je reći da je film intrigirao svojim osebjnim ozračjem, ali i navedenim glumicama.

Stoga nas ne čudi da je uoči zagrebačke kazališne premijere objavljivano više novinskih najava u kojima se spominjao film ili se glumice ispitivalo o njihovom stavu prema povjerenj u ulozi, a one su iskazivale svoju fascinaciju glumom američkih filmskih kolegica, no u ovoj predstavi ipak prevladao dramski tekst koji se poetički smjestio na razmeđu dramskog naboja kakav su stvarali Eugene O'Neill i Tennessee Williams. Taj potencijal zacijelo je uzrokom toga što su kritičari proglasili *Kolovoz* najuzbudljivijom novom dramom koju je Broadway vidio posljednjih godina i koja ulazi u niz velikih američkih obiteljskih drama. Sklon drastičnom prikazu međuljudskih odnosa, ali i reispisivanju kao što je to učinio nakon *Kolovoza* s Čehovljevim *Trima sestrama* na premijeri u oregonskom Portlandu (2009.), čini se da je Letts učvrstio teme i ideje koje ga u dramatičarskom radu zaokupljaju, a one se nalaze unutar zidova šire obitelji i svih njezinih članova, iako se može naslutiti da su muškarcima pokretači radnje i čim to učine, brzo nestaju sa scene, ili svoje poteze čine iza scene, a ženskim likovima prepuštena je drama tkanja međusobnih odnosa. Pri tome je sva dramatičarska pozornost usmjerena na psihologiju likova i njihovu intimnu (ne)sreću, a profesionalni život uzgredno se spominje i nije presudan za odnose. Tako se *Kolovoz* smješta u čistu dramu obiteljskih odnosa.

U dramaturškom središtu nalazi se lik Vivien Weston, majke triju sestara, Barbare, Karen i Ivy. Ona je i sestra Mattie Fae, supruge Beverlyja Westona, baka Jean Fordham i Malog Charlesa Aikena te punica Barbarinu suprugu Billu, šogorica Charlesu Aikenu i poslodavka Indijanki Johnni. Beverly Weston samo je pokretač susreta – on je, naime, nestao, a poslije se pokazalo da je počinio i samoubojstvo pa se obitelj sastaje nakon tragedije, što je prava prigoda

za razotkrivanje različitih obiteljskih anomalija i/ili perverzija poput kljukanja tabletama i alkoholom, što čini *mater familias*, preko razrušenih odnosa njezinih kćeri s muževima i zaručnicima, sve do incesta i pedofilije, plus još teška bolest, rak usta, od koje pati Vivien i unatoč tome pali cigaretu za cigaretom, furizono galameći i grlato vrišteći zbog nesreće, i svoje i svojih kćeri i cijele obitelji. Vivien nije Majka Hrabrost, ona je cvrtočna spodoba uništena svojim pogrešnim potezima i pogrešnim potezima svojih članova obitelji, neka suvremena Meduza čija je nesreća odavno započela, a drama prati što je bilo poslije, iako su likovi, u većoj ili manjoj mjeri, mrtvi – ili fizički ili metaforički.

Režija predstave povjerena je Slađani Kilibaldi (1968.), nekad srednjoškolskoj profesorici biologije i dramskoj pedagoginji, potom beogradskoj studentici režije, a sada kazališnoj redateljici mahom u produkcijama kazališnih kuća u Zrenjaninu, Kragujevcu i Zenici. U Hrvatskoj je do sada režirala suvremenu srpsku crnu komediju *Savršeni superheroj* Ive Modli u Satiričkom kazalištu Kerempuh 2006., predstavu koja je bila posve u službi dramskog teksta, bez znatnijih redateljskih intervencija. S. Kilibarda slično je postupila i u režiji ove predstave, odlučivši se za mjestimična kraćenja dramskog teksta i oslonivši se posve na glumački ansambl, zapravo na njegov ženski dio, po čemu se predstava i ističe. Iako bi još neka kraćenja možda pridonijela kompaktnosti predstave, njezino poduže trajanje ne stvara dojam praznog hoda i ne izaziva dosadu. Osim toga, iznimno je kvalitetan prijevod Tomislava Kuzmanovića, načinjen u maniri ponajboljih konverzacijskih komada u kojima se slijevaju bujice riječi u replikama, a ne djeluju zamorno i nerazumljivo. Čini se da je najproblematičniji i najsporniji početak predstave i prvi prizori u kojima se pojavljuje rezignirani Beverly Weston, u nedanamičnoj interpretaciji Zorana Gogića kojemu u kratkom prisustvu na sceni nije uspjelo do kraja objasniti gorčinu i motivirati samoubojstvo, kao da je obrazloženje Beverlyjeva tragičnog kraja zapravo povod razlaganju obiteljskih odnosa.

Nasuprot tome, čim se obitelj počne okupljati, postaje jasno da je riječ o dramskom tekstu i predstavi koja će pružiti obilje prigoda glumicama, dok će glumcima ostaviti skućeniji prostor izraza, sveden na kraće replike i znatno bogatiju mimiku. Takav je okvir ponajbolje iskoristio

Foto: Jasenka Rasol

Antonija Stanišić Šperanda, Anja Šovagović Despot

Janko Rakoš kao Barbarin suprug Bill Fordham, glumac koji, nažalost, rjeđe ima prigode nastupati u psihološki fundiranim dramskim tekstovima, a izvrsno se u njima snalazi uspijevajući odabrati odgovarajući registar tako da istovremeno bude i suzdržan i bogat izrazom. Darko Milas kao suprug Mattie Fae više je položio na svoje glumačko iskustvo u već odigranim ulogama, no kao izrazito dramski glumac solidno je iskazao pobunu protiv vlastite supruge i njezina omalovažavanja sina, za kojega se doznaje da je rođen u izvanbračnom odnosu sa šogorom Beverlyjem. Ranko Zidarić više se puta kretao na rubu parodije izazivajući smijeh tumačenjem neozbiljnih, površnih i nepouzdanih ljubavnika, a u ovoj predstavi on je nešto suzdržaniji Steve, zaručnik najmlađe sestre Karen. Hrvoje

Klobučar kao Mali Charles zastao je u okvirima ponešto usporenog mladića koji ne pronalazi put ni prema kome pa ne dobiva ni očekivanu sućut ni potporu, osim od (polusestre) Ivy s kojom vrluda na rubu incesta. Đorđe Kukuljica kao šerif bio je dobar momak iz susjedstva koji, jednako kao i Westonovi, podnosi vlastitu tragediju.

Središnja ženska uloga Vivien povjerena je Anji Šovagović-Despot koja je nakon više vremena dobila posve odgovarajući ženski lik, a zahvaljujući zacijelo i toleranciji redateljice, preradila ga je i preokrojila po svojoj mjeri, stvorivši ogorčenu, bijesnu, furioznu i, kako to obično biva, nadasve tužnu i osamljenu ženu. Najveći dio predstave glumica provodi u povišenom, često histeričnom raspoloženju, koprcajući se u svom jadu i neriješenim obiteljskim odno-

Antonija Stanišić Šperanda, Jelena Miholjević, Janko Rakoš, Bojana Gregorić Vejzović

sima, ponajviše prema kćerima. Zapuštena izgleda, s vječno utaknutom cigaretom između usnica, raščupane kose, odjevena u neuredno omotan kućni ogrtač i nabadajući u labavim natikačama, najveću je pozornost posvetila gestikulaciji i scenskom pokretu, vrludajući suprijano scenom i mašući rukama. Ali bila je uvjerljiva, i razgovijetno je obrazložila svoje ponašanje u posljednjim prizorima, tužujući za kvalitetnijim odnosom sa svojim kćerima i pronalazeći slabašnu utjehu u njegovateljici Johnni. Nju je tumačila Lukrecija Tudor, a njezinu glumu možda je najtočnije sažeti atributom nenametljivosti, iako bi civilizacijska konfrontacija dviju različitih kultura – bučne došljake američke i tihe autohtone indijanske – u nekoj drugoj kazališnoj sredini pronašla i svoj postkolonijalni redateljski otisak. Ovdje je ostala na čaši vode koju će razjarenoj i potom obeshabrenoj Vivien ponuditi samo strankinja.

Druge značajne ženske uloge pripale su trima snažnim Gavellinim glumicama, Bojani Gregorić Vejzović kao Barbari, Jeleni Miholjević kao Mattie i Neli Kocsis kao Karen. Pritom se B. Gregorić Vejzović ponajbolje snašla u svojoj interpretaciji, a do izražaja je došao njezin sad već jasno

oblikovan profil dramske glumice koja stabilno i suvereno tumači zrele žene, napustivši mladenačku bojažljivost i ukočenost, a prepustivši se kompaktnijem, samouvjerenijem i strastvenijem scenskom izrazu. Iako dramskim tekstom nije predviđeno da Barbara „pukne“ poput svoje majke, glumica daje jasne naznake da je i taj lik blizu živčanog sloma, ali i da je obiteljsko okupljanje razdvaja od muža i ubrzano je pretvara u majčinu kopiju, što je još jedan razlog za njezinu zabrinutost. Vještinu i lakoću u tumačenju jakih ženskih likova iskazala je Jelena Miholjević koja je bez velikog napora, a sa znatnom mjerom uvjerljivosti, oblikovala raspolućenu Mattie – suprugu koja prigovara i preljubnicu koja priznaje prijevaru. Uspjela je cijelo vrijeme održati tenziju između tih dvaju dijelova sebe, jasno je naznačujući mimikom i gestikulacijom. Ako nije već otrcano reći da su svi ženski, a i muški likovi, u ovoj drami u trajnoj a ipak izgubljenom utrci za ljubavlju, lik srednje sestre Karen možda je najbolja metafora takvih nastojanja. Ona nije u braku pa ni ne može doživjeti bračni brodolom, ali u obitelj dovodi zaručnika prikazujući ga majci, teti i sestrama mnogo boljim i kvalitetnijim partnerom nego što on

jest. Očajnička želja za uklapanjem u građanske konvencije uspješnog braka i obitelji upravo u suigri Nele Kocsis i Ranka Zidarića doživljava svoj ironični odraz, a čini se da je svima osim Karen jasno da je riječ o još jednom promašenom odnosu u kojemu će ona nužno patiti. To se i dogodi kad Stevea zaokupi Barbarina i Billova kći tinejdžerka Jean, pa se u predstavi uvlači i slutnja o pedofiliji. Anja Đurinović kao Jean svoju je ulogu gradila na mladenačkoj prpošnosti i lakomislenosti koja nema skrupula ni prema drogama, ni prema seksu sa starijim muškarcima. U nešto prigušenijim registrima neudane kćeri Ivy nastupila je Antonija Stanišić Šperanda, pronalazeći uporište u naoko mirnom ignoriranju majčinih uputa za dobar život i zatomljenoj tuzi osamljenosti koju načas mijenja Mali Charlie, ali ni ta ljubavna veza nema budućnosti.

Budući da je sva pozornost u predstavi usmjerena na glumačke kreacije, kao da su dvije važne sastavnice podbacile u izražajnosti i mogućnostima dosega – kostimografija i scenografija. Kostimi Marite Čopo kreću se područjem neupadljivih krojeva, boja i stilova. Koloristički je nešto izražajniji kostim Mattie Fae (što se može tumačiti i demonstriranjem ravnodušnosti prema smrti bivšeg ljubavnika), dok je Anja Šovagović Despot vlastitom glumom oživjela neuglednu kućnu haljinu koja ne odaje ni materijalni status niti socijalni sloj, kao da autorski tim predstave ni kostimima nije želio ometati individualne glumačke senzibilitete, radije se odlučujući za konvencionalna rješenja. Scenografija Valentine Crnković raskošnija je, no ne toliko da bi ilustrirala viši srednji građanski sloj, nego više kao da je željela sugerirati kako je riječ o interijeru koji je zaglavio na razmeđu sedamdesetih i osamdesetih, u vrijeme zasnivanja te velike i nesretne američke obitelji. Jednostavan, pomalo i priprost namještaj kao da je na brzu ruku prikupljen iz skladišta jeftinijih trgovina, tepisi su pohabani, a ponešto od prohujalog i ispranog sjaja možda pružaju dugačke, nabrane bež zavjese od markizeta, koje se prostiru od vrha do dna pozornice, zaklanjajući svojim naborima pogled izvana ali i pogled prema van. Prostran stambeni prostor sa stubištem i gornjom etažom kao da je, zahvaljujući zavjesama što nehajno vise i gotovo se nikad ne razmiču, postao kloпка za sve nesretne članove obitelji i njihove nerazriješene odnose koji se habaju poput dotrajalih tkanina i izgledanog drveta u stanu.

Ranko Zidarić, Janko Rakoš

Na zatvaranju posljednjih Gavellinih večeri ove jeseni izvan konkurencije je prikazano uprizorenje istog dramskog teksta u produkciji beogradskog Ateljea 212 i režiji Ljiljane Todorović koja je nešto agilnije i snažnije od Slađane Kilibarde obuzdala velik glumački ansambal pa su glumačke kreacije više bile u službi dramskog teksta nego u zagrebačkoj predstavi. Međutim, Anja Šovagović Despot na istim je Gavellinim večerima primila nagradu za najbolju žensku ulogu u zagrebačkoj predstavi, što je dovoljan znak da katkad nije loše dopustitiiskusnim i vrsnim glumicama i glumcima – kakvih u DK Gavella ne manjka – da se prepuste vlastitom umjetničkom senzibilitetu, posebice kad imaju pred sobom dramski tekst koji nudi obilje prigoda za glumačku (su)igru koja posve sigurno ne ostaje bez odjeka u gledalištu. Na kraju krajeva, to i jest jedan od razloga osnutka Zagrebačkog dramskog kazališta.

Anja Šovagović Despot dobila je također i Nagradu hrvatskog glumišta za glavnu žensku ulogu u toj predstavi za 2015 godinu (napomena uredništva Kazališta).